

Мары аб вясенняй цішы

Дзяніс Барсукоў «Ранняя вясна ў Полацку», 2021 г.

Ці можна падлічыць і неўзабаве адказаць на пытанне, якую пару года мастакі на працягу стагоддзяў адлюстроўвалі часцей, хаця б што тычыцца выключна жанру пейзажа? Натуральна, гэта немагчыма нават пры вялікім жаданні, аднак у межах адной краіны можна зрабіць спробу аналізу на такую тэму. У любым выпадку вясна, якую нарэшце нам паказвае каляндар, — распаўсюджаны і любімы жывапісцамі сюжэт. Чаканая, багатая на святло і фарбы, яна радуе абуджаннем прыроды і спевамі птушак, якія, што дзіўна, таленавіты мастак здольны перанесці на палатно.

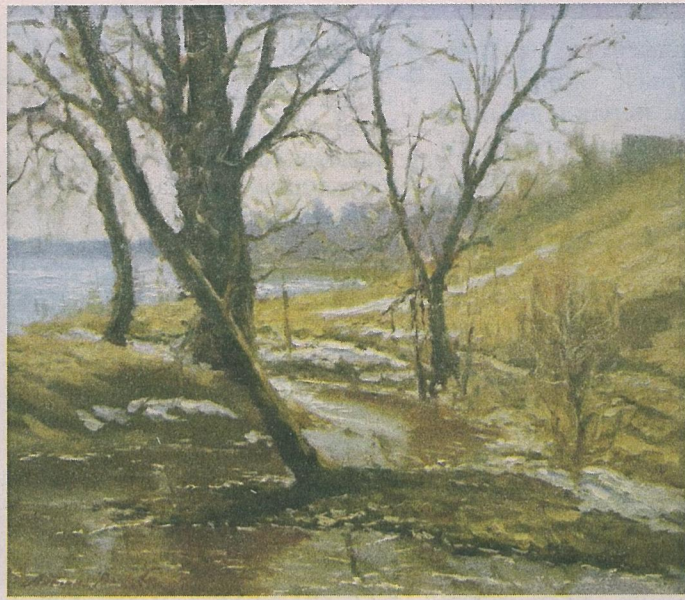
Раннюю вясну, як правіла, творцы паказваюць з частковай альбо поўнай адсутнасцю снегу, халодным небам, на якім яшчэ бачыцца водбліск зімы. Глядач, знаёмячыся з той ці іншай карцінай на гэтую тэму, звычайна адчувае нават халоднае паветра і слоту пад нагамі... Хто на самрэч ведае, якой яна будзе, ранняя вясна ў Беларусі? Адзін з варыянтаў прапаноўвае Дзяніс Барсукоў, які на «Фестывалі пейзажа», што праходзіць у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, прадставіў «Раннюю вясну ў Полацку» (2021). Як бы там ні было, марыць пра такую ясную, ціхую, чыстую пару ніхто і нішто не перашкодзіць.

Мары аб вясенняй цішы

Значнай даце ў мастацкім жыцці Беларусі — 150-годдзю з дня нараджэння Вітольда Бялыніцкага-Бірулі — прысвяцілі выстаўку пад назвай «Фэстываль пейзажа» ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Праект у галерэі «Лабірынт» — даніна павагі найбуйнейшаму беларускаму пейзажысту, стваральніку сапраўднай галерэі вобразаў беларускай прыроды. Арганізавана экспазіцыя сумеснымі намаганнямі Нацыянальнай бібліятэкі і Беларускага саюза мастакоў. Знаёмыя аматарам мастацтва творы і работы тых, хто толькі пачынае творчы шлях, — гэта тое, што чакае гледача на выстаўцы «Фэстываль пейзажа», якая будзе працаваць да 24 красавіка. Як паведамляюць арганізатары, дата яе заканчэння можа быць зменена.

Большасць краявідаў выканана ў традыцыйнай манеры. І менавіта тут самы час паразважаць пра тое, наколькі цікавы прапанаваны жанр для сучасніка, звыклага да наватарства, эксперыментаў, а таксама мудрагельства не толькі цяперашніх аўтараў, але і іх папярэднікаў. Ці можна ўдала перайначыць пейзаж і ці неабходна ўвогуле? На гэтыя пытанні большасць адкажа: «Так!» У свой час гэта паспяхова рабілі такія мастакі, як, напрыклад, Вінсэнт Ван Гог («Пшанічнае поле з крумкачамі», 1890), Фернан Кнопф («Пакінуты горад», 1904), Казімір Малевіч («Раніца пасля завірухі ў вёсцы», 1912).

Наталля Лебедзева, Наталля Шапавалава, Вольга Кузняцова, Наталля Каралёва, Анжаліка Вакуліч, Інга Карашкевіч, Святлана Ярмак, Ганна Філіпёнак, Галіна Хайдарова ды іншыя. Ледзь не ўсе карціны ахопліваюць перыяд з 2020 да 2022 года. Ці не сапраўднае актуальнае мастацтва? «Лірычны і стрыманы, сугучны спакойнаму каларыту беларускай прыроды жывапіс Уладзіміра і Паўла Масленікавых; цёплы і празрысты, падобны на акварэль гарадскі пейзаж Васіля Пешкуна; трапяткія драўляныя хаткі Наталлі Шапавалавай і Міхаіла Крота. Рэалістычныя карціны Антона Вырвы вылучаюцца асаблівай тонкасцю, мяккасцю і глыбінёй успрымання і перадачы зімовага, веснавага і летняга наваколля. Нечаканым кантрастам на іх фоне выступаюць сакавітыя пейзажы Юліі Мазуры, — прыкмячаюць арганізатары і дадаюць: — Многім палотнам на выстаўцы

Антон Вырва «Весенние сонца», 2021 г.

Гэткай жа жыццярэаснасцю падкупляюць Марыя Сыракаваш з акварэлю «Саветкі. Апошні прамень» (2021), Уладзімір Рынкевіч і яго жыватворны «Бязавы сок» (2020), Святлана Рыжыкава са сваёй суровай і крышачку панурай «Вясной на Дняпры» (2021).

Увогуле, мастакі не баяцца «сутыкацца з цемрай», адлюстроўваючы змрок: начныя краявіды, выявы прыроды ў час змяркання ці непогоды. Так, даволі таямнічай выглядае работа «Танга» (2020) Ірыны Данскавай, на якой — лес у незвычайным святле. Галоўныя героі — два старыя і ўжо трухлявыя дрэвы, якія перапляліся ў танцы, што не можа не сімвалізаваць шчаслівы саюз, пазачасавы і непарушны. Акварэль у гэтым выпадку стварае атмасфера ўмоўнасці, казачнасці, чаму спрыяюць і ключавыя колеры: чорны і белы, чырвоны і сіні (гэткі ж матыў уласцівы іншай рабоце аўтара пад назвай «Тодэс», 2020). Падобная па настроі графіка Кацярыны Мясніковай («Уражанні-2», 2021; «Сезон дажджоў і туманаў», 2021), якая робіць акцэнт на паўсядзённым, звычайным, аднак імкнецца паказаць яго незаўважную ўнікальнасць. У творах адсутнічаюць па-сапраўднаму адметныя дэталі, іх разыначка — агульныя планы, у якіх можна згубіцца, растаць. Вельмі экспрэсіўны і жывы лінарыт Марыны Дарожкі «Саборная плошча. Мінск» (2020), адзін з нямногіх на выстаўцы гарадскіх пейзажаў. Нягледзячы на моцны ўпор на архітэктурную прыгажосць гэтай часткі Мінска, некалькі прыкмет даюць зразумець, што перад гледачом не старажытны горад ці сталіца перад ваенным разбурэннем. Ён сучасны, багаты, светлы,

Леанід Вялічка «Зіма ў старым парку», 2022 г.

Аднак ці ўсё так проста з тым жа традыцыйным пейзажам? Некаторыя ўвогуле лічаць, што гэта самы просты для разумення жанр жывапісу. Аднак, зразумела, ён нашмат змястоўнейшы, чым проста сінтэз адлюстравання краявідаў і ўласных пачуццяў мастака. Да таго ж мы часта забываем, што гэта параўнальна малады жанр, бо доўгі час выявы прыроды выкарыстоўваліся толькі ў якасці фону, у тым ліку для сцэн жанравых сюжэтаў і партрэтаў. Уздым пейзажнага жывапісу гісторыкі мастацтва звязваюць з развіццём пленэрнага пейзажу. У сваю чаргу гэтаму паспрыяла вынаходства ў XIX стагоддзі метаду вытворчасці цюбікавых фарбаў. Наатуральна, павялічыўся выбар тэм і пашырылася эмацыянальная насычанасць твораў.

Таму нельга засмучацца: пейзаж — вельмі перспектыўны жанр, і нават «традыцыйная» манера выканання не павінна паляхаць. Праблема якраз у тым, каб знайсці штосьці сапраўды вартае ў цяперашняй колькасці пейзажных работ — а звяртаецца да гэтага кірунку ледзь не кожны жывапісец. Менавіта такія практы, як «Фэстываль пейзажа», даюць магчымасць і сур'ёзна задумацца пра сваё стаўленне да жанру, і знайсці штосьці цікавае для сябе, і ўвогуле ацаніць стан і ўзровень гэтага кірунку мастацтва ў Беларусі.

Сярод аўтараў, якія прадставілі на суд гледача свае работы, — Вячаслаў Паўлавец, Уладзімір Рынкевіч, Дзяніс Барсукоў, Антон Вырва, Міхаіл Крот, Васіль Пяшкун, Ганна Чапурная-Алейнік, Андрэй Карпянкоў, Ганна Раманенка, Дзмітрый Мшар, Сяргей Пісарэнка,

Яскравы прыклад: адна з заўважных на выстаўцы работ мае назву «Зурбаган» (2022). Наталля Лебедзева звярнула да выдуманнага прыморскага горада, які фігуруе ў шматлікіх творах Аляксандра Грына (а той доўгі час жыў у Крыме). Глядач назірае паселішча з вышыні, перад ім — дахі, вокны, лясвіцы... Прырода тут абмалевана невыразна, увогуле пра яе нагадваюць толькі сілуэты, выкананыя ў насычаных колерах. Што рэдка для сучасных пейзажаў, прысутнічае герой-сімвал, мяркуючы па ўсім, — Багародзіца, якая наглядае за горадам і яго жыхарамі, хоць іх і не відаць на такой адлегласці. Між тым усе кампазіцыі, дзе аўтарамі прапановаецца від з вышыні, выглядаюць вельмі выйгрышна: гэта «Пейзаж» (2020) Вольгі Кузняцовай, «Песня зімы» (2020) Ганны Раманенкі, «Алея» (2021) Алы Стауты, «Цішыня» (2021) Вольгі Навіцкай.

Насычана-змрочнай выглядае «Алея» (2020) Наталлі Шапавалавай. Уласцівы метаду мастацкі геаметрызм заўважны нават там, дзе яго, здаецца, знайсці складана, асабліва ў іншай рабоце творцы пад назвай «Белы лес» (2020). Сіні і шэра-карычневы колеры тут дамінуюць, атрымаўся сапраўдны начны пейзаж, які, дарэчы, пужае сваёй перспектывай, што вядзе ў невядомасць.

Амаль фатаграфічным і поўным розных адценняў атрымаўся «Сапраўдны захад сонца» (2021) Інгі Карашкевіч. Здавалася б, «правільны», стрыманы, гарманічны кампазіцыйна пейзаж без асаблівых дэталю і акцэнтаў... Аднак ён здольны пазмагацца за ўвагу гледача: колерам, святлом і, галоўнае, настроём.

Міхаіл Крот «Вясна на старой вуліцы», 2020 г.

і пра гэта кажа кожная графічная лінія, кожны абрыс архітэктурных форм.

Так ці інакш, большасць пейзажаў на выстаўцы вельмі лірычныя, выкананы ў светлых колерах. Некаторыя работы

не маюць патрэбы ў прадстаўленні: так, ужо знаёмыя аматарам мастацтва матывы выкарыстоўваюць Вячаслаў Паўлавец (серыя «Чаканне вясны», 2018—2022), Андрэй Карпянкоў («Маўчанне зімовых дрэў», 2022), Галіна Хайдарова («Прасторы падарожжаў», 2020; «Па-за часам», 2020). У такіх спакойных і меланхалічных работах (і не толькі, што відаць па вышэйназваных карцінах) найчасцей сустракаецца адзін з найпапулярнейшых вобразаў — дрэва, якое сімвалізуе жыццё, рост, абнаўленне і адраджэнне. Нельга не ўлічваць і тое, што сімвал дрэва ў фальклоры вядомы як дрэва жыцця, а ў многіх народаў прысутнічаюць два асноватворныя паняцці — дрэва жыцця і дрэва пазнання добра і зла. Толькі хто можа паспаборнічаць з дрэвамі Аляксея Саўрасава, Архіпа Куінджы, Івана Шышкіна, таго ж Ван Гога?.. Так, не вельмі выйгрышна нават у канцэпцыі выстаўкі выглядаюць такія творы, як «Дрэва» (2021) Наталлі Каралёвай, «Бабуліна пунька» (2020) Анжалікі Вакуліч, «Майскі сад» (2020) Марыны Канавалавай... Яны паўтараюць настолькі вядомыя матывы, што становяцца нецікавымі. І, наадварот, чапляюць сваёй адметнасцю «Мары пра сонца» (2020) Святланы Серадзюк, «Стражнікі Міра» (з серыі «Мірскі замак», 2020) Віктара Данілава, «Цвіце багун» (2019) Святланы Ярмак і асабліва «У цішы бярэз» (2020) Ганны Чапурной-Алейнік. Акварэль апошняй больш нагадвае абстракцыю, а выкарыстанне неабходных колераў ды іх спалучэнне робяць яе таямнічай і зразумелай адначасова. Увогуле ж, нельга сказаць, каб тхосьці адважыўся на нейкі смелы эксперымент з архетыпічным вобразам дрэва. Збольшага аўтары схільны да традыцыйнага для беларускага пейзажа адлюстравання гэтага сімвала.

Паўстае цікавае і ні ў якім разе не сур'ёзнае пытанне: каго ж з прадстаўленых на «Фэстывалі пейзажа» можна называць сапраўдным паслядоўнікам Вітольда Каэтанавіча? Тэматычна падобныя да твораў знакамітага мастака карціны «Цішыня» (2022) Ганны Раманенкі, «Хмарны дзень» (2021) Дзмітрыя Мшара, «Гай» (2021) Сяргея Пісарэнкі, «Зіма ў старым парку» (2022) Леаніда Вялічкі, а таксама акварэлі Вячаслава Паўлаўца. Аднак найбольш да прынцыпаў творчасці Бялыніцкага-Бірулі наблізіўся Антон Вырва. На выстаўцы «Фэстываль пейзажа» мастак прадставіў тры творы: «Восеньская раніца» (2020), «Зімы дзень у Ракаве» (2021) і «Вясенняе сонца» (2021), лаканічныя і жыццесцвярдзальныя. Іх адметнасць — пранікліваць, уважлівае стаўленне да наваколля, дакладная перадача настрою прыроды. Антон Вырва здольны адлюстраваць

рэчаіснасць, звяртаючыся да асноў рэалістычнай школы, аднак, відавочна, у душы ён лірык, таму пачуцці самога творцы не могуць быць не заўважнымі.

Яўгенія ШЫЦЬКА